

A KARD, A MÉRLEG ÉS AZ EMBER

Államrezon és büntetőjog-eszmény

Kétkarú serpenyős mérleg, amelynek alátámasztó szára az egyenes kétélű kard, ez a jog szimbóluma! A mérleg az osztó és kiegyenlítő igazság jelképe, amely — hogy ne maradjon jámbor óhaj vagy belátástól függő konvenció — a szervezett közhatalomra támaszkodik. Az idő sokféle jelképet, hasonlatot, szimbólumot elkoptatott, de a kardra támaszkodó mérleg kiállta az idők próbáját, ugyanis az újabb és legújabb korok jogtudósai is, mikor tudományuk tárgyát meghatározzák, egyöntetűen vallják, hogy a jogszabály olyan szabály, amelyet végső fokon a közhatalom kikényszerít.

A közhatalmi kényszer azonban kétélű fegyver, mint a kard, amelyre a jogigazság kétkarú mérlege támaszkodik. Kikényszerítheti a törvények betartását, vagyis az osztó és kiegyenlítő igazság érvényesülését, de el is metszheti a mérleg nyelvét, ha a hatalom zsarnok kezébe kerül, ki — Berzsényi szavával élve — „*a szent emberiség sorsát tündér kényének alája veti*“. Hogy az a bizonyos „tündér kény“ mennyire gyakran érvényesült a modern jogelméleti gondolkodás kialakulásától napjainkig, példa nélkül is tudja még a történeti stúdiumokban kevésbé jártas ember is.

A jogrend és a törvényesség szempontjából az önkényuralom nem más, mint olyan — végső fokon egyetlen személytől függő — közhatalom, amely még tulajdon törvényei által sem hagyja magát korlátozni, és mindenkor a pillanatnyilag adott helyzet szerint értékelt érdekei alapján cselekszik. Így azonban csak az cselekedhet, aki tudatában van, hogy hatalma gyakorlásához a jóváhagyást nem többségi bizalomból kapta, amit a jövőre is meg kell őriznie, hanem a hatalom gyakorlására valamilyen eszmeiségen alapuló, sajátos kiválasztás vagy elhívás alapján, az eszme letéteményeseként, kizárólagos joga van. Az utolsó „meggyőződéses“ önkényurak a XVIII. század abszolút uralkodói voltak. Ők ugyanis évezredek hagyományokból táplálkozó hittel hitték — akárcsak alattvalóik jelentős része —, hogy kényükre-kedvükre megethetnek mindent, és mindennek az ellenkezőjét, mert a törvény csak az alattvalót köti, az uralkodó viszont maga a törvény. (A Napóleon utáni restauráció visszahozhatta a Bourbon-liliomos fehér zászlókat és a Lajosok közül a XVIII-ikat semmirekellő környezetével együtt, de az egyébként jámbor XVI. Lajos felkent fejével együtt örökre a fűrészporos kosárba hullott az évezredek meggyőződés, amely szerint egyetlen gondolat súlyosabb lehet milliók gondjánál és egyetlen szándék milliók akaratánál. Márpedig e hit nélkül nem lehetett ancien régime!)

A XIX. és XX. század személyi uralmai csak ritkán ismétlődhettek meg örökléses alapon (III. Napóleon), és a tudományok fejlődése folytán a világivá váló civilizált társadalmakban az „istení felkentségre“ vagy „elhivatottságra“ való hivatkozás alapján sem! Minden újabbkori egyszemélyes uralom valamilyen áltudományos ideológián vagy valamilyen valóban tudományos elmélet kisajátításán, voluntarista magyarázatán és alkalmazásán alapult és alapul. De bármi legyen is

az ilyen hatalom eszmei alapja, jogelméleti szempontból lényege, hogy még öntörvényei által sem hagyja magát korlátozni.

Az önkény feltételei mellett a törvényesség — vagyis a jogszabály betartása és betartatása — illúzió, amelyet az is táplál, hogy a hatalom egy-egy stabilabb időszakában a törvényességet látszólag tiszteletben tartja, a legcsekélyebb veszélyeztetettség esetén azonban gátlás nélkül sutba vágja, mégpedig elsősorban a büntetőjog területén. Ez abban nyilvánul meg, hogy már viszonylag kismérvű vagy éppen csak vélt veszély esetén bűnüldöző szerveivel végletesen reagáltat és teljes mértékben csak pusztá látszattá (vagy még azzá sem!) teszi a gyanúsított, vádlott és végül az elítélt mindazon jogait, amelyeket pedig törvényeiben önmaga állapított meg.

Az önkény és a jog, a törvénytelenység és a törvényesség immár több mint kétszáz éve — Beccaria *Büntett és büntetés* című úttörő művének megjelenése óta — a büntetőjog területén is megütközött, és azóta folytatja a maga sajátos dialektikájú harcát az emberért és a társadalomért az emberiség nevében. Pedig néha-néha egy-egy nagy bűnügy fel-felkelti az emberek érdeklődését, de sajnos leginkább nem a felmerült jogi, tehát elvi kérdések iránt. Hogy csak egy újabb példával éljünk: Angela Davis bűnperével sokféle vonatkozásban foglalkozott hazai sajtónk, de többnyire megfélekeztek a Kalifornia állambeli, a miénkétől merőben eltérő büntetőeljárás ismertetéséről.

A nagyközönség viszonylagos büntetőjogi tájékozatlansága ellenére, a minden korban az emberiség vagy az ember felszabadításáért küzdő, vívódó elmék különös vonzalmat éreztek e szakjog minden ágazata iránt (például Voltaire, Marx, Engels, Victor Hugo, Zola); Lenin a szentpétervári egyetemen büntetőjogból szerzett doktori címet. Talán nincs európai nép, amelynek demokrata harcosai és politikusai közül jó néhányan ne érdeklődtek volna a büntetőjog iránt vagy ne vállaltak volna mint védők jelentős szerepet egy-egy olyan bűnperben, amelyben lényegében a haladás és a reakció, a demokrácia és az önkény valamilyen formája vagy valamilyen formában ütközött meg. Noha a totális diktatúrák lehetetlenné tették a látványos bírósági csatákat — talán az utolsót Dimitrov vívta a hatalomban még éppen csak megkapaszkodott hitleri rezsim ellen —, bőséges anyag gyűlt össze, hogy felvázolhassuk az önkény, illetve a zsarnokság, beleértve a totális vagy csak személyi diktatúrák büntetőjogi szemléletének természetrajzát (totálisnak tekintem a diktatúrát, ha a demokráciát nyíltan tagadja, annak még a látszatára sem törekszik; személyiinek, ha a diktátor a népakaratra, a nép szeretetére s a nép hozzájárulására hivatkozik, és ilyen látszat megteremtésére törekszik).

A jog is, mint minden tudomány, a felmerülő kérdéseket, még ha azok túl is mutatnak saját területén, a maga eszközeivel törekszik megoldani.

A *büntetőjog tudományának* történetileg első sikeres rohama a zsarnokság ellen arra irányult, hogy félreérthetetlenül, a formális logika eszközeinek szigorú igénybevételével határozza meg mindazokat az emberi tetteket és mulasztásokat, amelyeket büntető szankcióval kell sújtani, és elméletileg is megalapozta, hogy csak az ily módon meghatározott cselekmények tekinthetők bűncselekménynek (*nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege*). Ezáltal a jogalkalmazó szervet arra kényszerítette, hogy a konkrét esetben felderített tényállás elemeit a büntetőjogszabály tényálladék-elemeivel összevesse, és elmarasztaló ítéletet csak abban az esetben hozhasson, ha a tényállás hézagmentesen a tényálladék alá vonható. A bűncselekmény tényálladékszerűségének kritériuma tehát nem holmi pa-

ragrafus-facsarintgatás vagy jogászi szörszálhasogatás, hanem történelmi vívmány, amelyen ma a legtöbb civilizált állam büntetőtörvénykönyve alapszik.

Mivel a büntető norma éppen merevségénél és kivételnélküliségénél fogva egyaránt védi a társadalmat a bűnözőtől és az állampolgárt a hatalom túlkapásaival szemben, a büntető normák nyílt vagy burkolt áthágása a hatalom részéről az önkény felé tett lépésnek tekinthető.

Ne gondoljunk most elhurcolásokra, jogtalan letartóztatásokra, kínvallatásokra, adminisztratív úton kiszabott szabadságvesztésekre, megsemmisítő légerekre vagy kirakatperekre. Különösen ez utóbbiak mechanizmusa és konstrukciója megérdemelne a publicisztikai és történelmi felmérés és felderítés mellett a jogtörténeti és jogelvi elemzést is, mert a kirakatpercek a perjogi törvényesség áruhájába burkoltan — különösen századunk harmincas éveiben — még a haladó közvélemény egy részét is megtévesztették, holott e perek elméleti alapja, a hírhedt „Visinszkij-tétel“ a szakjogász előtt az effajta demonstrációk lényegét már csírájában leleplezte. E tétel ugyanis kimondja, hogy a vádlott beismerő vallomása teljes bizonyítóerővel bír, azzal szemben kétséget támasztani sem tárgyi bizonyítékok, sem tanúvallomások, sőt még logikai ellentmondás esetén sem lehet. Holott a korszerű büntetőjog alappillére, hogy a vádlott beismerése távolról sem abszolút értékű, azt más bizonyítékoknak is alá kell támasztaniuk, hiszen a vádlottat érdekei készíthetik a vallomásra, vagy — ami gyakoribb — súlyos testi vagy lelki kényszer alatt vállalhat olyan tetteket és mulasztásokat, amelyekhez semmi köze sincs, vagy amelyekhez nem a vád súlyossága szerinti köze van. Történeti szempontból a „Visinszkij-tétel“ szakítás a modern büntetőjog azon alapvetésével, amely az inkvizíció elleni közvetlen küzdelemben született meg s amely a döntő csapást mérte az ókor és középkor büntetőjogi gondolkodására és gyakorlatára.

A zsarnoki hatalom effajta brutalitásával szemben a jogász a maga kiművelt normarendszerével éppen olyan tehetetlen, mint a pap, ha imádkozik, mikor a vetését veri a jég.

Viszont, amíg az önkény csak burkoltan, részlegesen törekszik a törvényesség áthágására vagy saját céljai szerinti lazítására, a jogászi szaktudás és lelki ismeret még a büntetőjog területén is a siker némi reményével ellenállhat. Jogtörténeti tanulmányt érdemelne például annak a vizsgálata, hogy 1920—1945 között a politikai önkény s végül a nyílt fasiszta diktatúra felé tolódást mennyi és milyen mérvű késéssel követte a joggyakorlat általában és a büntető igazságszolgáltatás különösképpen. Emlékezetes, hogy nálunk például a királyi diktatúra végül is az érdekeit leginkább érintő bűncselekményeket, még akkor is, ha azokat polgári személyek követték el, katonai törvényszék elé utalta. A politikai bűncselekmények kivonása a rendes büntetőeljárás alól és sajátosan „szakosított“ fórumok elé utalása a két világháború közötti önkény felé tolódás egyik leggyakoribb jele, de ugyanakkor közvetve és a hatalom szándéka ellenére elismerést fejezett ki a rendes büntető bíróságok bírái iránt, akik a rájuk nehezedő nyomás ellenére igyekeztek hűek maradni a szakjog másfélszázados vívmányaihoz.

Altalában a különleges büntető fórumok előtti eljárás formálisan nem különbözik a rendes büntető perjogi eljárástól. A különös fórumok *szemlélete* az, ami alapvetően ellentétes a normálissal! Ugyanis nem az *in dubio pro reo* elvén állanak. Pedig ez az elv is történelmi vívmány, amely a jogszolgáltató fórumot arra kötelezi, hogy kétség esetén mindig a vádlott javára kelljen döntenie. Gyakorlatilag ez azt jelenti, hogy az elítéltetéshez nem elegendő a ténykörülményekből kö-

Justitia (Német miniatúra
a XVI. századból)

vetkező alapos gyanú fennforgása, a bűnösség megállapításához a cselekmény elkövetésének közvetlen bizonyítéka szükséges!

Hogy ismét újabb keletű példával éljünk: Angela Davisszel kapcsolatban bebizonyosodott — maga sem tagadta —, hogy egy fogolyszöktetés kapcsán mind a megszöktetendő foglyok, mind a szöktetést előkészítő személyek közvetlen környezetéből kerültek ki, és a lőfegyvereket, amelyekkel a több ember, köztük egy bíró halálát okozó bűncselekményt elkövették, ő maga vásárolta, a bűncselekmény elkövetése után pedig ismeretlen helyre távozott. Az alapos gyanúra tehát voltak támpontok, viszont hiányzott a bizonyíték arra, hogy Angela Davis e bűncselekmény elkövetése céljából, vagy más, nem önvédelmi célra vásárolta volna a fegyvereket; hasonlóképpen nem bizonyosodott be az sem, hogy ismerte a közvetlen környezetéhez tartozó fiatalemberek tervét, tehát hogy a bűncselekmény előkészítésében része lett volna vagy megakadályozására módja nyílott volna. Az ijedség pedig, melyet a tett elkövetése okozott, elégséges magyarázatul szolgált elrejtőzésére.

Az önkény ítélőszékei azonban nemcsak az in dubio pro reo elvét hágják át, de a tett társadalmi veszélyességének vagy, amint régebbi terminológiával mondták, „tárgyi súlyának“ mérlegelésekor — mindig a tettes hátrányára! — aránytalanságot érvényesítenek az ítéletben. A két világháború között hazánkban például ilyen aránytalanságok miatt joggal tekinthetjük a kommunista és más haladó harcosokkal szemben hozott büntetőhatározatokat terrorítéleteknek.

Publicisztikaibb megfogalmazásban: önkény és demokrácia ellentétpárjának síkján, a büntető mechanizmus vonatkozásában két alapvetően és kibékíthetetlenül ellentétes elvárás és a büntető fórumok részéről két alapvetően ellentétes ma-

gatartás áll egymással szemben: az önkénynek, a zsarnokságnak az az álláspontja, hogy inkább bűnhődjék száz ártatlan, mint hogy egyetlen veszélyes személy elkerülje a fenyítést, viszont a demokratikus, humánus elvárás és álláspont szerint inkább menekedjék száz bűntevő, mint hogy egyetlen ártatlan bűnhődjék. A valóságban persze nemigen fordult elő a száz bűnöző menekedése egyetlen ártatlan menekedésének a kedvéért, de az önkény gyakran nem száz, hanem ezer ártatlant is sújt, hogy véletlenül el ne szalassza egyetlen ellenfelének megfenyítését sem.

Hogy a tömegrepresszió fenyegetése hatékony lehessen, az önkény — nyíltan vagy burkoltan — az állampolgárok törvény előtti egyenlőségét megszünteti, és a társadalmi különbségeket átviszi az igazságszolgáltatás területére: egyes társadalmi rétegeknek és kategóriáknak kedvez, másokat viszont mindenfajta hátrányban részesít. Ezt az igazságszolgáltatási manipulációt még megindokolni sem nehéz. Nyilvánvaló, hogy az állampolgárok különböző társadalmi csoportjainak hagyománybeli, vagyoni, műveltségi, meggyőződésbeli adottságai igen eltérőek. Vajon helyes tehát fenntartani a törvény előtti egyenlőség elvét, más szavakkal: ugyanazt a mércét alkalmazni különböző minőségekre és nagyságrendekre? Vajon így, a „liberális egyenlőség” elve révén valójában nem egy olyan egyenlőséget kreálunk, amely éppen a legnagyobb gyámolítást igénylő rétegeket sújtja? Ez a veszély kétségtelenül fennáll. A demokratikus törvényhozó mégsem tehet mást, mint koldusnak és milliomosnak egyaránt megengedi vagy megtiltja a híd alatt hálást. Ugyanis a reális társadalmi egyenlőtlenséget figyelmen kívül hagyó törvény előtti egyenlőség olyan vívmány, melyet a társadalmi különbségeket jogi normákban is védelmező és kifejezésre juttató feudális jogrenddel vívott küzdelmében érvényesített a polgári jogelmélet még akkor, amikor a polgárság, mint haladó osztály társadalmi szempontból, s ennek vetületeként a jog terén is, általános érvényű rendező elveket keresett.

A törvény előtti egyenlőségből származó egyenlőtlenségeknek tehát nem korrektívuma a társadalmi különbségek normatív vagy a hatalom részéről „rugalmasabb” jogalkalmazásbeli fenntartása, mert ez visszalépést jelentene a feudális önkényhez, mint ahogy a XIX. és XX. századi önkényuralmak kifejezetten vagy burkoltan vissza is tértek a különböző társadalmi csoportok megkülönböztetésére.

A törvény előtti egyenlőségből származó egyenlőtlenségek kiegyensúlyozásának egyetlen demokratikus és humánus lehetősége a felelősségrevonás és a büntetés *individualizálása*. Már a klasszikus polgári büntetőjog-elmélet alapelveinek nyilvánította, hogy bárkit csak büntetőnorma alá eső tettéért vagy mulasztásáért lehet felelősségre vonni, és semmi körülmények között sem azért, amit gondol, érez vagy társadalmi állapotánál, személyi kapcsolatainál vagy eszmei hovatartozásánál fogva gondolhat vagy érezhet!

Még hosszú-hosszú évtizedeknek kellett eltelniük, hogy a büntetőjog elmélete és gyakorlata kidolgozza az enyhítő és súlyosbító körülményeknek azt a rendszerét, amely a bírónak módot nyújtott, hogy ne csak a tett súlyát, de a tettes társadalmi veszélyességét is mérlegelés tárgyává tegye. Így születtek meg azok a jogelvek és jogszabályok, amelyek az először bűnözőt, a szociális kényszer alatt cselekvőt, a fiatalkorút, a csökkent szellemi képességűt védelmezték és enyhébb elbírálásban részesítették, s a szándék fokát (szándékos, előre megfontolt szándék, gondatlanság, erős felindulás) — bíróilag vagy tényálladékszerűen is — figyelembe vették. Külön története van az előkészületi cselekmény és kísérlet megkülönböztetésének, az alkalmatlan eszközzel végrehajtott kísérletnek, az eszközalany tanának, a büntetés-végrehajtás feltételes felfüggesztésének s még számos olyan

I. Millaeus: Kínvallatás (1541)

büntetőjogi fogalomnak, amelynek dogmatikai, jogelvi, bírói gyakorlatbeli kifejtésétől, kiművelésétől és alkalmazásától a konkrét esetek százaiban és ezreiben emberek szabadsága, becsülete, társadalmi megbecsülése függ; a büntető ítélet a leg súlyosabb következményű hatalmi aktus, amit a közhatalom az egyénnel szemben érvényesíthet.

Az önkény gyakorlásának éppen ezért döntő láncszeme nemcsak a bűnüldöző apparátusnak, hanem magának a bíróságnak és személy szerint az egyes bírának a minél szorosabb kézben tartása, s velük a humanitárius vívmányok figyelmen kívül hagyatása vagy éppen ellenkező előjelűvé tétele.

Amikor a haladó jogelmélet a szükségképpen merev büntetőjogi norma korrektségét végső fokon a bírói mérlegeléstől tette függővé, kétségtelen, hogy szubjektív és voluntarisztikus elemet vezetett be a büntetés kiszabás egyénítésének gyakorlatába, de ennek célja a tettes és a társadalom egységes szempontú és más-képpen meg nem valósítható védelme.

Nem vitás, hogy a bíró is korának gyermeke, többé-kevésbé kora érték- és előítéleteinek hatása alatt áll, és lehet osztály-, nemzeti, faji, hitbeli vagy más szempontból elfogult. Mégis — azt hiszem —, nem nehéz belátni, hogy a bíró személyes elfogultságát egy világ választja el az önkényuralom vagy éppen a zsarnokság ítélőszékeinek uniformizált, egyenirányított, az uralom szempontjai szerint válogatott és ellenőrzött bírától. Amazok elfogultságát a fellebbviteli fórumok nagy valószínűséggel kiegyensúlyozhatják, emezek esetében a hatalom államrezen

szintjére emelt elfogultsága és előítélete valamennyi fokozaton lényegében azonosan érvényesül.

Ráadásul az államrezon szintjére emelt előítélet és elfogultság némaságra ítéli a védelmet is, s hogy mindjárt példával is éljünk: elképzelhetetlen, hogy egy sovén államban kifogásolni lehessen a bíró „túlzó nemzeti érzelmét“ vagy akár csak említeni is lehessen, hogy a vádlottal szemben ilyesmi érvényesülhet; ugyanígy egy faji alapon álló társadalmi rendben — például Hitleréknél — ugyan ki merte volna felvetni, hogy a bíró antiszemita? Viszont emlékezzünk csak vissza: a Dreyfus-perben, a tiszsaeszlári perben a védelem ezt a kérdést még nyíltan felvethette, s Angela Davis perében a vádlott vagy a védelem kérésére minden esküdtet kizártak, akinek akár a színes bőrűekkel, akár a politizáló nőkkel szemben előítéletei voltak! Ezzel szemben nálunk a harmincas évek közepén a kommunisták felett ítélkező bíróságok elnökei és tagjai még ítélethozatal előtt újságokban meghirdették „álláspontjukat“, nemcsak a vádat, de a munkásmozgalmat illetően is. Emiatt azonban a védelem hiába is emelt volna kifogást. A vádlottak megtehették — meg is tették —, hogy vádlókká lépjenek elő, de az már mit sem változtatott az előregyártott ítéleteken, amelyeket az önkény porkolábjai mondottak ki.

A lelkiismeretes és a hivatalnok bírák erkölcsé és világszemlélete alapvetően különböző: a lelkiismeretes bíró tudatában van annak, hogy létezik egy történetileg és társadalmilag meghatározott eszmeiség, amelynek része az előítélet is. Azt is tudja, hogy mint korának gyermeke, nem szándéka, de létfeltétele szerint maga is hordozója lehet valamely előítéletnek. Ezért, hogy bírói lelkiismeretét megnyugtassa, a törvényre s a jogtudományra támaszkodik, különösen olyan esetben, mikor úgy érzi, hogy tárgyilagosságát veszély fenyegeti. Ezzel szemben a hivatalnok bíró az önkény előítéleteit emeli elvi szintre, s ezáltal lényegében visszaél a szabadsággal, amelyet a büntetés egyénítése céljából a büntetőtörvény biztosít mindazok számára, akiknek vállára nehezedik az ítélethozatal felelőssége.

Az előítélet — amely minden önkény és minden voluntarizmus jellemzője — a büntetőjog szintjén mint a nemes közösségi gondolkodás vadhajtsága jelentkezik, s mint ilyen ellentétpárja a közösség és egyén egységes érdekeit szem előtt tartó büntetés-individualizálásnak.

A szocializmus — fél évszázados tanulság szerint! — nem panacea, nem minden társadalmi bajt gyógyító szer. Azonban a büntetőjog szempontjából is olyan társadalmi rend, amelynek talaján a jog vívmányai maradék nélkül érvényesülhetnek. Természetesen ehhez szükséges, hogy egyértelmű, tudományos szemléletünk legyen a társadalmi forradalom adott szakaszának követelményeiről, s hogy tudjuk, miszerint a szocializmus kiteljesedésének, a kommunizmus alapjai lerakásának folyamata egyben a szocialista demokrácia kiteljesedésének, általánossá válásának időszaka is, hogy ebben az időszakban a szocialista állam egyre inkább össznépi állammá válik, vagyis a kérdés jogi vetületét illetően a formális jogegyenlőség egyre inkább közeledik az állampolgárok tényleges társadalmi egyenlőségéhez, ami nem más, mint az egyenlő feltételek biztosítása a társadalom minden tagja számára.

A forradalom kezdeti időszakának, az osztályharc kiéleződött szakaszának idején a büntetőjogi norma és a jogalkalmazás a sajátos történelmi időszak velejárója volt. Ezért a formális jogtörténeti szemlélet sok közös vonást fedezhet fel a hatalmukhoz ragaszkodó, kiöregedett társadalmi rend hatalmi formáinak büntetőjoga és a kezdeti forradalmi büntetőjog között. Viszont a történelmi, dialektikus szemlélet előtt világos az alapvető különbség is: az elavult társadalom

önkénye saját társadalmi alapján nem oldódik meg, csak mélyülhet, ezzel szemben a forradalom — ígéret. Ígéret arra, hogy győzelme esetén a humánus magasabb szinten teljesedik ki.

És a forradalomban születő új társadalom örököse mindazoknak a vívmányoknak, amelyekért az előző korok legjobbjai az elmélet és gyakorlat terén megküzdöttek. Áll e tétel a büntetőjog elméleti és gyakorlati vívmányaira is. A kiteljesedő szocialista társadalmak a kommunizmus építésének időszakában, a szocialista demokrácia kiteljesedésétől függően mind törvényhozásukban, mind a jogalkalmazás területén érvényesítik és továbbfejlesztik e szakjog évszázados eredményeit.

A szocialista büntetőjog kiteljesedése azonban nem máról holnapra megszülető csoda, nem valami új Pallasz Athénéé, aki teljes fegyverzetében kipattanhat Zeusz fejből — sőt, ettől kell leginkább félteni, mint minden közös erőfeszítést igénylő társadalmi tettet —, hanem folyamat, amelynek akadálytalansága a szocialista demokrácia kiteljesedésétől függ. Mint minden folyamatban, úgy ebben is bekövetkeztek bizonyos megtorpanások, sőt, visszaesések is, de a tendencia állandóságának reményéről a valóban szilárd elvi alapon álló szocialista büntetőjogász sohasem mondhat le; tudatában van annak, hogy a szocializmusban, a kommunizmus építésének folyamatában születhetnek ellentmondások, és azok közül egyesek antagonistává is válhatnak. Ezekkel kapcsolatban Nicolae Ceaușescu elvtárs a Román Kommunista Párt 1972. évi Országos Konferenciáján kifejtette: „A probléma tehát nem az, hogy tagadjuk vagy lebecsüljük ezeket az ellentmondásokat, a különböző ellentmondások jelentkezése, a harc közöttük. a szocializmusban is a társadalmi fejlődés egyik törvénye. A feladat az, hogy létezésük elismeréséből kiindulva hozzájárassunk alapos tanulmányozásukhoz, és szem előtt tartva a társadalmi fejlődés objektív törvényeit, tudatosan lépünk fel ellenük, hogy ne öltsenek nagy méreteket, ne váljanak antagonistává, ne vezessenek heves összecsapásokhoz.“

Meggyőződésünk, hogy a büntetőjogunk elméletében és gyakorlatában létező és a jövőben felbukkanó ellentmondások csak az eddigi vívmányok korszerűsítése, elmélyítése és társadalmi általánosítása talaján oldhatók meg.

Pártunk Országos Konferenciájának határozatai, az a szellem, amely a IX. és X. kongresszus munkálatait is jellemezte, reményünket meggyőződéssé váltja, hogy a humánus, a demokrácia kiteljesedésének útján megtorpanás nélkül haladunk a mind teljesebb korszerűsödés felé, hogy a büntetőjog területén is meg-megjelenő ellentmondások többé soha ne vezessenek a humánussal, a demokráciával és — ezek jogi területében — a törvényességgel szemben olyan antagonisztikusan ellentétes megnyilvánulásokhoz, mint a múltban.

Hazánk össznépi állam, a törvényesség általánosan kötelező, s az egyre szélesedő szocialista demokrácia alapján álló társadalmunkban a büntetőjogi elméletnek és gyakorlatnak korszerű, magas szintű megvalósításaira a lehetőségek nyitottabbak, mint bármikor hazánk eddigi történetében. A lehetőségektől pedig nem szabad lemaradni.